

Myndigheten för yrkeshögskolan

Korta riktade insatser som kan vidtas för att skapa behörighet i de särskilda förkunskaper som krävs inom vissa yrkeshögskoleutbildningar.

Återrapportering 2014

Innehåll

Sammanfattning	2
1. Inledning	3
2. Uppdragets utgångspunkt och genomförande	3
2.1 Utgångspunkt	3
2.2 Avgränsningar	4
2.3 Genomförande.....	4
3. Yrkehögskoleutbildning och målgrupper	5
3.1 Behörighet till yrkehögskoleutbildningar	5
3.2 Särskilda förkunskapskrav inom yrkehögskolan.....	6
4. Nuvarande möjligheter till riktade insatser för att skapa behörighet till yrkehögskolan inom utbildningsväsendet i Sverige.	7
4.1 Gymnasieskola	7
4.2 Folkhögskola	8
4.3 Högskola och universitet.....	9
4.4 Kommunal vuxenutbildning.....	9
4.5 Preparandkurser riktade mot yrkehögskolan i nuläget.....	12
5. Förslag på riktade insatser samt hur dessa kan organiseras och finansieras	15
5.1 Inom kommunal vuxenutbildning.....	16
5.2 Inom ramen för beviljade yrkehögskoleutbildningar.....	17
5.3 Genom preparandkurser som erbjuds i egen regi av utbildningsanordnare inom yrkehögskolan.....	18
5.4 Omfattningen av föreslagna korta riktade insatser	18

Sammanfattning

I myndighetens uppdrag i regleringsbrevet för 2014 ingår att utreda och föreslå korta riktade insatser som kan vidtas för att personer, som saknar de särskilda förkunskaper som krävs för vissa av yrkeshögskolans utbildningar, ska bli behöriga till sådana utbildningar. Vidare ska myndigheten redovisa hur insatserna kan organiseras samt beräkna insatsernas omfattning och kostnaderna för insatserna. Myndighetens förslag ska inte innebära ytterligare kostnader för den offentliga sektorn.

Genom yrkeshögskoleutbildningarnas karaktär kommer det alltid vara aktuellt för potentiella studerande att behöva läsa in behörighet till specifika yrkeshögskoleutbildningar, oavsett om den sökande har för avsikt att byta karriär eller på annat vis har en studiebakgrund som inte motsvarar de särskilda förkunskapskrav som hör till en specifik yrkeshögskoleutbildning. De förslag kring korta riktade insatser för att skapa behörighet som föreslås i rapporten utgår från ett långsiktigt perspektiv, även om insatserna i sig är korta, där behovet av att kunna läsa in behörigheten till yrkeshögskolan finns över tid oavsett omfattning och utbildningsområde. Av det totala antalet beviljade platser inom yrkeshögskolan med start under 2013, var andelen utnyttjade platser ca 10 procent (inklusive platser på inställda omgångar). Huruvida bristen på sökande beror på för få sökande eller för få behöriga sökande finns det i dagsläget inga uppgifter om. De förslag som presenteras utgår från att förutsättningarna ser olika ut för större respektive mindre kommuner samt större och mindre utbildningsanordnare. Även den enskilde potentiella sökandes förutsättningar och behov varierar i stor utsträckning då alltifrån enstaka kurser/ämnen till hela programspecifika utbildningar inom gymnasieskolan kan saknas för att bli behörig till en yrkeshögskoleutbildning.

I förslag på riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar finns, som redogörs för i denna rapport, tre olika alternativ som vart och ett kan fungera som en riktad insats, men där samtliga förslagen tillsammans i större utsträckning garanterar att det finns möjlighet att läsa in behörighet till en yrkeshögskoleutbildning. De förslag som lyfts fram som möjliga till att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar är

- riktade medel inom befintlig kommunal vuxenutbildning,
- reglering inom yrkeshögskolan som möjliggör preparandkurser direkt kopplade till specifika yrkeshögskoleutbildningar (liknande högskolans basår) samt
- preparandkurser med studerandeavgifter anordnade i egen regi av utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan.

De första två förslagen skulle innebära en omfördelning, alternativt omprioritering av redan befintliga statliga medel. Medan det sista förslaget finansieras via studerandeavgifter i den mån avgifter tas ut av utbildningsanordnaren.

Förslaget med riktade medel inom den kommunala yrkesutbildningen utgår från att det ska finnas rätt till att läsa in ämnen i syfte att skapa behörighet till yrkeshögskolestudier oavsett vilken examen den sökande har från gymnasiet. Målgrupperna som är i behov av att komplettera sina utbildningar med kunskaper från gymnasiet för att skapa behörighet består inte enbart av studerande från högskoleförberedande program utan även av studerande med yrkesexamen som vill ändra yrkesinriktning. Omfattning och kostnad för ett sådan insats bör utredas vidare.

Ett alternativ till korta riktade insatser för att skapa behörighet till en yrkeshögskoleutbildning är att genom en förordningsförändring inom yrkeshögskolan möjliggöra preparandkurser, finansierade med statliga medel, som är direkt kopplade till specifika yrkeshögskoleutbildningar. Denna modell, som liknar högskolans så kallade basår, ska vara möjliga att söka medel för om en utbildning har för få behöriga sökande. En studerande som antas till en sådan preparandkurs ska vara garanterad en plats på efterföljande yrkeshögskoleutbildning, förutsatt att godkända kunskaper uppnås vid

preparandutbildningen. Omfattningen av detta förslag kommer sannolikt att variera beroende på utbildningsområde inom yrkeshögskolan, där vissa områden i större utsträckning än andra har svårt att få tillräckligt många behöriga sökande.

Redan idag förekommer en möjlighet att bli behörig till yrkeshögskolan genom korta riktade insatser. Dessa sker genom preparandkurser i egen regi anordnade av utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan och är inte i någon form reglerade. Dessa preparandkurser är i vissa fall avgiftsbelagda med en avgift kring 300-2500 kr, men även högre avgifter förekommer. Då preparandkurser är ett relativt nytt inslag hos utbildningsanordnarna, råder det hos dem en osäkerhet kring bl. a. nyttan med dessa samt hur dessa ska genomföras och i vilken utsträckning de bör vara permanenta inslag inom verksamheten. En osäkerhet råder även hos utbildningsanordnarna kring huruvida detta är legitimt att genomföra eller inte i förhållande till yrkeshögskolan och dess reglering enligt lag och förordning.

Utöver ovanstående förslag föreslås även i rapporten att Myndigheten för yrkeshögskolan får föreskriftsrätt kring särskilda förkunskapskrav i syfte att reglera kraven för att på så vis tydliggöra förutsättningarna för alla inblandade intressenter som exempelvis potentiella studerande samt studie- och yrkesvägledare. Föreskriftsrätt kring särskilda förkunskapskrav skulle även underlätta arbetet för kommunal vuxenutbildning, men också skapa möjlighet för utbildningsanordnare att kunna samarbeta kring preparandkurser.

1. Inledning

Myndigheten för yrkeshögskolan har i sitt regleringsbrev för budgetåret 2014 fått i uppdrag av regeringen att utreda och föreslå korta riktade insatser som kan vidtas för att personer, som saknar de särskilda förkunskaper som krävs för vissa av yrkeshögskolans utbildningar, ska bli behöriga till sådana utbildningar. Myndigheten ska även redovisa hur insatserna kan organiseras samt beräkna insatsernas omfattning och kostnaderna för insatserna. Myndighetens förslag får inte innebära ytterligare kostnader för den offentliga sektorn. En redovisning av uppdraget ska lämnas till Regeringskansliet senast den 2 juni 2014.

I denna rapport redovisas arbetet med uppdraget utifrån utgångspunkt, genomförande, yrkeshögskolans målgrupper och nuvarande möjligheter till riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskolan. Förslag till riktade insatser samt kostnad och omfattning redovisas under ett eget avsnitt.

2. Uppdragets utgångspunkt och genomförande

2.1 Utgångspunkt

I det inledande skedet av denna utredning har arbeten kring bildandet av yrkeshögskolan legat som grund för förståelsen kring tidigare tankar rörande särskilda förkunskapskrav och möjligheten till eventuella riktade insatser för att skapa behörighet till utbildningar inom yrkeshögskolan.¹ Redovisningen har även haft utgångspunkt från andra utbildningsformers lagar och förordningar² för att identifiera möjligheter och hinder för riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar.

¹ Regeringens proposition 2008/09:68 Yrkeshögskolan, SOU 2008:29 Yrkeshögskolan - För yrkeskunnande i förändring

² Skollagen (2010:800), Förordning om vuxenutbildning (2011:1108), Förordning om statsbidrag för yrkesinriktad och viss teoretisk vuxenutbildning på gymnasial nivå (2009:43), Högskolelagen (1992:1434),

Lagen och förordningen om yrkeshögskolan³ reglerar behörighet till yrkeshögskolan samt förutsättningar för att ange särskilda förkunskapskrav till en utbildning som ges inom ramen för yrkeshögskolan. Detta har legat som grund för den redogörelse som görs i rapporten kring förkunskapskrav inom yrkeshögskolan.

En utgångspunkt i arbetet har även varit att yrkeshögskolan ska säkerställa att eftergymnasiala yrkesutbildningar som svarar mot arbetslivets behov kommer till stånd⁴. Genom yrkeshögskolans karaktär kommer det alltid att vara aktuellt för potentiella studerande att behöva läsa in behörighet till specifika yrkeshögskoleutbildningar, oavsett om den sökande har tänkt att byta karriär eller på annat vis har en studiebakgrund som inte motsvarar de särskilda förkunskapskrav som hör till en specifik yrkeshögskoleutbildning.

2.2 Avgränsningar

Efter genomlysning av möjligheterna i det svenska utbildningsväsendet idag har besök genomförts hos de alternativ som varit aktuella för riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar. Myndigheten har i denna rapport valt att inte göra studier av eventuella privata alternativ som ges av specifika leverantörer, exempelvis Microsoft inom data/IT, utan har fokuserat på de alternativ som finansieras via offentliga medel eller som kan finnas under yrkeshögskolans ram via privata eller kommunala utbildningsanordnare.

Det ligger i yrkeshögskolans uppdrag att utvecklas och bedrivs i samverkan med arbetslivet och det har både innan och under arbetets gång inkommit tydliga signaler från bland annat Industrirådet och Svenskt näringsliv, kring vikten av att erbjuda insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar.

2.3 Genomförande

I utredningens inledande skede har, som tidigare nämnts, arbeten och utredningar relevanta för området granskats. Utöver detta genomfördes en genomlysning av olika utbildningsformers lagar och förordningar⁵ för att identifiera möjligheter och hinder för en preparandkurs riktad mot yrkeshögskoleutbildningar. För att få förtydliganden kring lagstiftningen som rör den kommunala vuxenutbildningen har Skolverkets vuxenutbildningsenhet kontaktats. Kontakt har även tagits med Folkbildningsrådet rörande folkhögskolan som utbildningsform.

Samtliga juridiska personer som bedriver en eller flera yrkeshögskoleutbildningar har kontaktats via e-post med ett antal frågor kring huruvida de i dagsläget erbjuder någon form av preparandkurser. Totalt kontaktades 219 personer och av dessa svarade 151 vilket ger en svarsfrekvens på 69 procent. Utifrån de svar som inkom valde myndigheten att genomföra studiebesök hos ett urval av de som svarat att de i dagsläget anordnar någon form av preparandkurser. Under arbetets gång har även besök gjorts hos två kommuner kring deras arbete med kommunal vuxenutbildning.

Högskoleförordning (1993:100), Förordning (2007:432) om behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor, Förordning (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen

³ Lag (2009:128) om yrkeshögskolan, Förordning (2009:130) om yrkeshögskolan

⁴ Lag (2009:128) om yrkeshögskolan 1 §

⁵ Skollagen (2010:800), Förordning om vuxenutbildning (2011:1108), Förordning om statsbidrag för yrkesinriktad och viss teoretisk vuxenutbildning på gymnasial nivå (2009:43), Högskolelagen (1992:1434), Högskoleförordning (1993:100), Förordning (2007:432) om behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor, Förordning (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen

3. Yrkeshögskoleutbildning och målgrupper

En utbildning inom yrkeshögskolan ska väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. För yrkeshögskoleutbildningar med inriktningar som även finns inom gymnasieskolan innebär det att yrkeshögskoleutbildningen ska leda till yrkesroller som omfattar mer avancerade och komplexa arbetsuppgifter än de yrkesroller som man kan arbeta inom direkt efter examen från gymnasieskolan.⁶ I regeringens proposition 2008/09:68 – Yrkeshögskolan påpekas att jämfört med grundläggande yrkesutbildningar syftar utbildningar inom yrkeshögskolan till att bredda, fördjupa eller specialisera den studerandes kunskaper inom områden som efterfrågas av arbetslivet.⁷ I propositionen nämns även att en utgångspunkt för att bestämma vad som är eftergymnasial utbildning i Sverige är de förkunskapskrav som ställs. Om utbildningen ställer krav på och bygger vidare på kunskaper som motsvarar de som kan fås på nationella program, ska utbildningen betraktas som eftergymnasial.⁸ Inom yrkeshögskolan är det utbildningsanordnarens ansvar att tillsammans med arbetslivet formulera eventuella särskilda förkunskapskrav. Myndigheten har dock de senaste åren gått ut med vägledande ställningstaganden där man förtydligat vilka särskilda förkunskapskrav som är lämpliga för olika utbildningsområden och utbildningsinriktningar.⁹

3.1 Behörighet till yrkeshögskoleutbildningar.

Behörigheten till en yrkeshögskoleutbildning kan delas in i två delar. Den första anger en mer grundläggande behörighet och regleras av Förordning (2009:130) om yrkeshögskolan 3 kap 1-2 §.

1 § Behörig att antas till utbildningen är den som

1. avlagt en gymnasieexamen i gymnasieskolan eller inom kommunal vuxenutbildning,
2. har en svensk eller utländsk utbildning som motsvarar kraven i 1,
3. är bosatt i Danmark, Finland, Island eller Norge och där är behörig till motsvarande utbildning, eller
4. genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Myndigheten för yrkeshögskolan får meddela föreskrifter om kraven i första stycket 2. Förordning (2011:110).

2 § Den som har annat modersmål än svenska, danska, färöiska, isländska eller norska ska ha de kunskaper i svenska som behövs.

Utöver vad som anges i ovanstående paragrafer i förordningen får en utbildning ställa ytterligare krav på särskilda förkunskaper enligt 3 kap 3 §. Dessa krav ska vara nödvändiga för att den studerande ska kunna tillgodogöra sig utbildningen och får vara en eller flera av följande punkter:

1. kunskaper från en eller flera kurser i gymnasieskolans nationella program eller motsvarande kunskaper,
2. yrkeserfarenhet som kan vara av betydelse för utbildningens speciella inriktning eller det yrkesområde som utbildningen förbereder för, och
3. andra villkor som betingas av utbildningen eller är av betydelse för det yrkesområde som utbildningen förbereder för.

Den mer grundläggande behörigheten som regleras av förordning (2009:130) om yrkeshögskolan öppnar upp för en bred målgrupp av potentiella sökande till yrkeshögskoleutbildningar.¹⁰ Framför allt förordningens 3 kap 1§ punkt 4 *genom svensk eller utländsk utbildning, praktisk erfarenhet eller på grund av någon annan omständighet*

⁶ Årsrapport 2014 från Myndigheten för yrkeshögskolan, s. 11, Dnr MYH 2014/290

⁷ Regeringens proposition 2008/09:68 Yrkeshögskolan, s.29

⁸ Ibid, s.15

⁹ Årsrapport 2014 från Myndigheten för yrkeshögskolan, s. 11f, Dnr MYH 2014/290

¹⁰ Förordning (2009:130) om yrkeshögskolan 3 kap 1§

har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen möjliggör för ett flertal målgrupper att bli behöriga att söka utbildningar inom yrkeshögskolan.

De målgrupper som under arbetets gång har identifierats som möjliga sökande till en yrkeshögskoleutbildning är följande:

A: Sökande med avslutad gymnasieutbildning före 2014

B: Sökande med avslutad gymnasieutbildning före 2014 men med behov av komplettering inom ett eller ett par ämnen på grund av underkända betyg. (Avslutad gymnasieutbildning men utan behörighet till högskolan d.v.s. godkänt i 2250 poäng)

C: Sökande med oavslutade gymnasiestudier före 2014

D: Sökande med yrkesexamen från utbildning inom gymnasieskolan från och med 2014

E: Sökande med högskoleförberedande examen från utbildning inom gymnasieskolan från och med 2014

F: Sökande med oavslutade gymnasiestudier från och med 2014

G: Sökande med motsvarande utländsk utbildning

H: Sökande med informella kunskaper i form av reell kompetens som ger behörighet.

Potentiella sökande till en yrkeshögskoleutbildning är som ovanstående punkter visar en heterogen grupp som kan ha ett flertal olika utbildningsbakgrunder. År 2012 var andelen YH/KY-nybörjare med utbildning på gymnasial nivå 71 procent. Samma år hade 9 procent av de som började en YH/KY-utbildning en eftergymnasial utbildning på minst tre år. Andelen med motsvarande minst en termin eftergymnasial utbildning var 27 procent.¹¹ 2013 var medelåldern hos dem som antogs till en yrkeshögskoleutbildning 29,7 år. Könsfördelningen var 52 procent kvinnor och 49 procent män. Av de antagna till en yrkeshögskoleutbildning 2013 var 84 procent födda i Sverige och 16 procent födda utomlands. I jämförelse med 2010 så har medelåldern inom yrkeshögskolan ökat med 0,8 år. Av den kartläggning som myndigheten genomförde kring särskilda förkunskapskrav framgår att det har skett en ökning av kravet på arbetslivserfarenhet. Denna ökning skulle kunna vara en del av förklaringen till den ökade medelåldern bland antagna till yrkeshögskoleutbildningar.¹²

3.2 Särskilda förkunskapskrav inom yrkeshögskolan.

Myndigheten har under våren 2014 genomfört en kartläggning av vilka särskilda förkunskaper (utöver gymnasieexamen eller motsvarande) som anges i beviljade ansökningar med beslutsår 2010-2013. Av kartläggningen framgår att yrkeshögskoleutbildningar generellt sett allt oftare ställer särskilda förkunskapskrav på studerande för att bli behöriga till utbildningen. Det kan vara särskilda förkunskapskrav i form av specifika kurser från nationella program, men även krav på examen från specifika nationella program och krav på arbetslivserfarenhet som ställs för att antagna ska kunna tillgodogöra sig utbildningen.¹³ Vid en mer fördjupad granskning av kartläggningen framkom att de vanligast förekommande särskilda förkunskapskraven inom yrkeshögskolan är, utan inbördes rangordning, svenska A alt svenska 1, svenska B alt svenska 2, matematik A alt matematik 1, matematik B alt matematik 2, engelska A alt engelska 5, engelska B alt engelska 6, arbets-/yrkeslivserfarenhet och utbildning från specifika gymnasieprogram som exempelvis vård- och omsorgsprogrammet eller naturbruksprogrammet.

Även om ovanstående krav är de vanligast förekommande totalt sett finns det även andra specifika krav inom de olika utbildningsområdena inom yrkeshögskolan. Som exempel kan nämnas programmering inom data/IT, ellära eller grönt certifikat i CNC- teknik inom

¹¹ Årsrapport 2013, s.9ff, Dnr. YH 2013/346

¹² Ibid, s.24

¹³ Årsrapport 2014 från Myndigheten för yrkeshögskolan, s.82, Dnr MYH 2014/290

teknikområdet. Utöver dessa finns det också ytterst specifika förkunskapskrav för vissa yrkesroller som exempelvis körkort B för utbildningar till trafiklärare.

Utifrån detta kan två grupper anses beröras av möjligheten till korta riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar. Dels de som går högskoleförberedande program och genom detta saknar behörighet i vissa programgemensamma ämnen, inriktningar och/eller kurser inom programfördjupning framför allt från de yrkesförberedande programmen. Dels de som går yrkesförberedande program där de mer fördjupade kunskaperna inom svenska, matematik och engelska inte per automatik ingår. Inom båda grupperna finns potentiella studerande som önskar byta karriärsinriktning, vilket gör att behovet av att läsa in specifika kurser från yrkesförberedande program även kan finnas från den grupp som från början har läst ett sådant program med en annan inriktning.

Utöver särskilda förkunskapskrav som motsvarar en eller flera kurser från nationella program inom gymnasieskolan förekommer det även i en större utsträckning krav på yrkes-/arbetslivserfarenhet. När det gäller denna form av förkunskapskrav är det svårt att se en lösning på hur korta riktade insatser skulle kunna hjälpa, då detta baseras på erfarenheter utanför det offentliga utbildningsväsendet. Även andra specifika förkunskapskrav kopplade till enskilda yrkesroller som exempelvis körkort B kan vara svåra att tillgodose genom korta riktade insatser.

Kartläggningen av särskilda förkunskapskrav som genomfördes av myndigheten påvisade även att kraven förändras i större eller mindre utsträckning över tid beroende på utbildningsområde. Genom att de särskilda förkunskapskraven bestäms av arbetslivet ihop med utbildningsanordnaren varierar dessa även inom utbildningar till samma yrkesroll. Detta innebär i praktiken att ett ämne eller kurs kan vara behörighetsgivande till utbildningar inom en yrkesroll hos en utbildningsanordnare medan samma ämne är meriterande i urvalsprocessen för utbildningar till samma yrkesroll hos en annan utbildningsanordnare. Det kan även förekomma att ett ämne som är särskilt förkunskapskrav eller meriterande i vissa fall inte krävs som förkunskapskrav, trots att utbildningarna leder till samma yrkesroll.

4. Nuvarande möjligheter till riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskolan inom utbildningsväsendet i Sverige.

Arbetsgruppen har genomfört en genomlysning av redan befintliga utbildningsformers lagar och förordningar för att identifiera möjligheter och hinder för riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar. Nedan redogörs för de olika utbildningsformernas förutsättningar i detta avseende.

4.1 Gymnasieskola

Enligt skollagen 15 kap 5 § ska *Gymnasieskolan vara öppen endast för ungdomar som avslutat sin grundskoleutbildning eller motsvarande utbildning och som påbörjar sin gymnasieutbildning under tiden till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år eller, i fall som avses i 36 §, 21 år.* Genom begränsningen i ålder är inte gymnasieskolan aktuell för korta riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar. Endast de studerande med oavslutade studier från nationella program har möjlighet att skaffa sig behörighet via gymnasieskolan, men detta under en begränsad tid.

4.2 Folkhögskola

Folkhögskolan som utbildningsform vänder sig huvudsakligen till vuxna över 18 år vilket är i linje med yrkeshögskolans målgrupper. Statens stöd till folkbildningen ska ha till syfte att:

1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,
2. bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen,
3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, och
4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet¹⁴

Inom utbildningsformen finns möjlighet att läsa både allmänna kurser som kan leda fram till samma behörighet som komvux eller gymnasieskolan, samt särskilda kurser/profilkurser som fokuserar på ett särskilt ämnesområde. De särskilda kurserna kan vara såväl gymnasiala som eftergymnasiala. Folkhögskolorna beslutar själva om vilka utbildningar man ska erbjuda. Det finns enbart en bestämmelse om att minst 15 procent av verksamheten ska utgöra allmän kurs, som kan leda fram till grundläggande behörighet för fortsatta studier. Om man ser på vilka inriktningar som dominerar bland de mer specialiserade kurserna, är det tydligt att kultur, beteendevetenskap, humaniora, information samt sociala och samhällsinriktade frågor är vanligast. Teknikutbildningar utöver IT är ovanliga. Däremot finns på några folkhögskolor naturvetenskaplig inriktning som motsvarar naturvetenskapsprogrammet. Enligt bidragsenheten på Folkbildningsrådet, kan det finnas flera orsaker till att teknikutbildningarna är få. Folkhögskolorna är oftast kopplade till folkrörelser, som präglas av samhälls- och kulturintresse. Enligt Folkbildningsrådet är folkhögskolorna även små enheter som inte har tillräcklig ekonomisk och personell bas för teknisk utbildning då statsbidraget är detsamma oavsett om en utbildning är dyrare att genomföra än en annan.

Förordning och andra statsbidragsvillkor för folkbildningen utgör inte formellt något hinder för att genomföra kurser på gymnasial nivå oavsett ämnesområde. Folkhögskolan sätter inte ämnesbetyg i sina kurser, men på den allmänna kursen får man ett studieomdöme. Till högskolan söker dessa studerande i en särskild kvotgrupp och inom yrkeshögskolan finns det föreskrift som anger vad som krävs för att vara behörig från en folkhögskoleutbildning.

I dagsläget är det möjligt för en studerande som saknar särskilda förkunskapskrav till en yrkeshögskoleutbildning att vända sig till en folkhögskola för att där läsa in de kurser som saknas för särskild behörighet. Den studerande får ett samlat studieomdöme som sedan kan användas vid sökning till en yrkeshögskoleutbildning. Denna möjlighet som riktad insats för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar innehåller både för- och nackdelar utifrån studerande-, anordnar- och myndighetsperspektiv. Ett urval av för- och nackdelarna redovisas nedan.

Fördelar:

- De studerande får ett samlat studieomdöme i de kurser de valt att studera som de kan använda i sina framtida studier, även om de inte skulle bli antagna till en yrkeshögskoleutbildning efteråt.
- Förordning(1991:977)om statsbidrag till folkbildningen begränsar inte folkhögskolornas möjlighet att bedriva kurser inom alla ämnen som finns inom gymnasieskolan.

¹⁴ Förordning (1991:977) om statsbidrag till folkbildningen 2 §

- Folkhögskolan är redan en etablerad verksamhet som finns spridd över hela Sverige.
- Folkhögskolan som utbildningsform är flexibelt upplagd och passar därigenom en stor målgrupp av studerande.

Nackdelar:

- I dagsläget är de flesta kurserna inom folkhögskolan kopplade till folkrörelsen och präglas därmed av samhälls- och kulturintresse. Detta gör att utbudet blir begränsat inom vissa områden för möjligheten att läsa in behörighet till yrkeshögskoleutbildningar.
- Folkhögskolorna är små enheter som inte har tillräcklig ekonomisk och personell bas för exempelvis teknisk utbildning då statsbidraget är detsamma oavsett om en utbildning är dyrare att genomföra än en annan.
- Det samlade studieomdömet istället för ett betyg kan vara en nackdel för den studerande vid urvalsprocessen till en yrkeshögskoleutbildning.
- Utbudet av kurser inom folkhögskolan styrs av varje skola och inte av arbetslivets kompetensbehov.

4.3 Högskola och universitet

Inom högskolan finns förutbildningar på gymnasial nivå och dessa kallas oftast för basårsutbildningar. Basårsutbildningar får omfatta maximalt ett års studier och ger särskild behörighet till vissa högskoleutbildningar. När studenter antas till basåret antas de samtidigt till den högskoleutbildning som basåret ska ge särskild behörighet till. Utbildningen ger dock varken gymnasiebetyg eller högskolepoäng utan endast behörighet till den i förhand valda utbildningen¹⁵. Basårsutbildningar kan ges både av högskolorna/universitetet i egen regi eller av den kommunala vuxenutbildningen i form av uppdragsutbildningar.

Villkoren för basåret regleras i Förordning(2007:432) om behörighetsgivande förutbildning vid universitet och högskolor och anger i 3 § att utbildningen enbart få ges om det finns brist på behöriga sökande och ett behov på arbetsmarknaden av utbildad arbetskraft. Då förutbildningarna är direkt kopplade till en högskoleutbildning är dessa i dagsläget inte relevanta som korta riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar då de inte ger gymnasiebetyg eller tillträde till yrkeshögskoleutbildningar.

4.4 Kommunal vuxenutbildning

Behörig att söka en utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen är den som från och med andra kalenderhalvåret fyller 20 år och är bosatt i landet samt saknar sådana kunskaper som utbildningen syftar till att ge och har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Behörig är också den som är yngre än vad som anges ovan, men har slutfört utbildning på nationellt program inom gymnasieskolan.¹⁶ Inom utbildningsformen får huvudman bedriva undervisning på gymnasial nivå i form av kurser inom alla ämnen som finns i gymnasieskolan med undantag av specialidrott. Dessutom får det finnas gymnasiearbete.¹⁷

¹⁵ Högskoleverkets årsrapport 2012:10

¹⁶ Skollagen (2010:800) 20 kap 20 §

¹⁷ Förordning (2011:1108) om vuxenutbildning 2 kap 19 §

Enligt skollagen ska kommunerna tillhandahålla kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå och det är huvudman som beslutar om vilka nationella kurser som ska ges men i detta arbete ska de sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot efterfrågan och behov.¹⁸ Vilket utbud som kommunen erbjuder regleras därför av kommunerna själva och finansieras av kommunens totala budget, men i detta arbete är kommunerna enligt skollagen skyldiga att erbjuda utbildning för en vuxen som har examen från ett yrkesprogram i gymnasieskolan men inte har uppnått grundläggande behörighet till högskolestudier. Den vuxna har då rätt att delta i utbildning på gymnasial nivå i syfte att uppnå sådan behörighet och har även rätt att bedriva sådana studier i annan kommun än hemkommunen.¹⁹ Någon liknande skrivning för att uppnå behörighet till yrkeshögskoleutbildningar finns inte i dagsläget, oavsett typ av examen från gymnasieskolan.

I första hand ska en studerande inom komvux bedriva sina studier i sin hemkommun. Möjligheten finns dock för en studerande att läsa kurser inom den kommunala vuxenutbildningen i en annan kommun än hemkommunen om hemkommunen åtar sig att svara för kostnaden. Om det finns fler sökande till den kommunala vuxenutbildningen än vad som kan antas, så ska ett urval göras där företrädare ska ges till den sökande som har kort tidigare utbildning. Av de som antogs till en yrkeshögskoleutbildning 2012 hade 27 procent minst en termin eftergymnasial utbildning. Genom detta kan man anta att en del sökande till utbildningar inom yrkeshögskolan inte är aktuella att prioriteras i ett urval till den kommunala vuxenutbildningen.

Som en del i den kommunala vuxenutbildningen finns det fram till 2014 en tillfällig satsning i form av yrkesvux. Det som skiljer yrkesvux från komvux är urvalskriterierna samt förutsättningarna för finansiering av utbildningsformen. Vid fler behöriga sökande än antal platser inom komvux ska kommunen ge företräde till de sökande som har kortast tidigare utbildning.²⁰ Inom yrkesvux ska kommunen i ett urvalsförfarande prioritera den som oavsett tidigare utbildning har en svag ställning på arbetsmarknaden.²¹ Vad detta innebär tolkas av kommunerna själva. Utbudet inom komvux regleras helt av kommunerna själva och finansieras av kommunens totala budget. Inom yrkesvux ansöker kommunerna om ett riktat statsbidrag till verksamheten och villkoren för ett sådant statsbidrag regleras i förordning (2009:43) 4 §. I dessa villkor finns bland annat krav på att utbildningen ska planeras i samråd med Arbetsförmedlingen och med företag/organisationer som är verksamma i den bransch som utbildningen syftar till. Kommunerna ska också vid ansökningstillfället visa på ett behov av utbildningen.

Hur kommunerna organiserar sin kommunala vuxenutbildning varierar. I samband med denna utredning genomfördes besök hos två kommuner där man valt att satsa resurser på den kommunala vuxenutbildningen.

Inom Västerås stad har man valt att låta alla som behöver kurser i syfte att bli behöriga få möjligheten att läsa in dessa. Utgångspunkten är att kurserna ska vara behörighetsgivande för den studerande och inte meriterande i ett urval. Vid besöket lyftes problematiken kring de särskilda förkunskapskraven inom yrkeshögskolan där ett ämne kan vara behörighetsgivande i en utbildning, men meriterande i en urvalsprocess i en annan utbildning, trots att båda leder till samma yrkesroll. Den kommunala vuxenutbildningen har i sin antagningsprocess därigenom svårt att förhålla sig till vilka som ska få tillgång till utbildningen i behörighetsgivande syfte. Det finns en tradition inom kommunen att satsa på den kommunala vuxenutbildningen. Genom att Västerås stad har

¹⁸ Skollagen (2010:800) 20 kap 16 §

¹⁹ Skollagen (2010:800) 20 kap 19 §

²⁰ Förordning (2011:1108) om vuxenutbildning 3 kap 7 §

²¹ Förordning (2009:43) om statsbidrag för yrkesinriktad och viss teoretisk vuxenutbildning på gymnasial nivå. 3 §

ett brett utbud inom den kommunala vuxenutbildningen finns det intresse från studerande från andra kommuner att söka utbildningar i deras regi, men det är inte alltid hemkommunerna är villiga att stå för den studerandes kostnader och därigenom kan dessa studerande inte bli antagna.

Nacka kommun har valt att låta den kommunala vuxenutbildningen vara öppen för alla att läsa in ett ämne eller ett helt program från gymnasieskolan som de inte redan har ett betyg i. Den kommunala vuxenutbildningen i kommunen har inget budgettak och kursutbudet är helt efterfrågestyrt. Kommunen har kontrakt med ett flertal utbildningsanordnare som kan erbjuda ett brett utbud av nationella kurser från gymnasieskolan. Antagningsprocessen till den kommunala vuxenutbildningen inom Nacka kommun sker helt via ett webbaserat system vilket gör att de administrativa kostnaderna är små. Den sökande till en kommunal vuxenutbildning ansöker, beviljas via det webbaserade systemet och informationen skickas sedan vidare till utbildningsanordnaren som i sin tur kontaktar den studerande. Den som blir antagen till studier inom den kommunala vuxenutbildningen i Nacka kommun får en utbildningspeng som de i sin tur använder för att välja valfri utbildningsanordnare. I dagsläget har Nacka kommun samarbete med ett flertal andra kommuner i Stockholmsområdet vilket möjliggör för studerande från andra kommuner att få ta del av deras utbud. Även Nacka kommun har liksom Västerås stad sökande från andra kommuner där hemkommunen inte är villiga att stå för den studerandes kostnader.

Gemensamt för kommunerna var att de i båda fallen hade valt att satsa medel på den kommunala vuxenutbildningen vilket möjliggjorde att de kunde erbjuda kurser även för de som i vanliga fall inte skulle vara aktuella för studier via komvux. Kommunerna lyfte även vid besöken de fördelar en utökad verksamhet inom den kommunala vuxenutbildningen innebar för kommunen i stort genom exempelvis minskade utgifter inom andra områden.

Kommunal vuxenutbildning som möjlighet till riktad insats för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar innehåller både för- och nackdelar utifrån studerande-, anordnar- och myndighetsperspektiv. Ett urval av för- och nackdelarna redovisas nedan.

Fördelar:

- Den kommunala vuxenutbildningen är en redan etablerad verksamhet som finns i större eller mindre utsträckning över hela Sverige.
- Kommunal vuxenutbildning får enligt förordningen bedriva kurser inom alla ämnen som finns inom gymnasieskolan med undantag av specialidrott.
- De studerande får ett utfärdat gymnasiebetyg i de kurser de valt att studera som de kan använda i sina framtida studier, även om de inte skulle bli antagna till en yrkeshögskoleutbildning efteråt.
- Finansiering/tilldelning av medel till vuxenutbildningen är också en redan etablerad process.
- Enligt skollagen har vuxen med examen från yrkesprogram från gymnasieskolan rätt att få läsa in behörighet till högskolestudier, oavsett i vilken kommun studierna bedrivs.
- Genom att det finns en reglering kring den kommunala vuxenutbildningen underlättar det för ett samarbete över kommungränser.

Nackdelar:

- Det lokala utbudet av kurser på komvux styrs helt av kommunen och inte av arbetslivets kompetensbehov. Det lokala utbudet av kurser på yrkesvux ska däremot tas fram i samarbete med Arbetsförmedlingen och det lokala arbetslivet. Det är inte säkert att utbudet inom kommunens vuxenutbildning motsvarar behoven av särskilda förkunskaper som finns inom yrkeshögskoleutbildningar.

- Urvalet till komvux och yrkesvux gynnar inte den som vill byta yrkesinriktning alt. gå från ett högskoleförberedande gymnasieprogram till en yrkesutbildning. Till komvux ska den med lägst utbildningsnivå prioriteras vid ett urval och till yrkesvux ska den med svagast ställning på arbetsmarknaden prioriteras. Begreppet "svagaste ställning på arbetsmarknaden" får kommunen själv tolka och risken finns att denna definition likställs med komvux urval med lägst utbildningsnivå.
- Kommunerna väljer själva hur stor del av sin budget som de vill lägga på komvux och kommunerna väljer även själva om de vill söka statsbidrag riktat mot yrkesvux. Detta innebär att det blir stora skillnader mellan kommunerna vad gäller utbudet inom komvux och yrkesvux. Även en kommuns demografi påverkar vad som blir aktuellt att erbjuda inom komvux.
- Kommunerna är enbart skyldiga enligt skollagen att erbjuda vuxna med examen från yrkesprogram att läsa in behörighet till högskolestudier. För vuxna med examen från högskoleförberedande program samt från yrkesprogram finns det inte någon skyldighet att erbjuda möjligheten att läsa in behörighet till yrkeshögskolestudier.
- De yrkesspecifika kurserna som behövs för den särskilda behörigheten till yrkeshögskoleutbildningar är oftast kostsamma så som exempelvis inom teknik. Kommunerna kan vara ovilliga att finansiera den extra kostnad som dessa kan medföra.
- Möjligheten för en studerande att få den behörighet som krävs begränsas genom att kommuner inte betalar för de studerande som önskar studera i en annan kommun än hemkommunen.

4.5 Preparandkurser riktade mot yrkeshögskolan i nuläget.

För att kartlägga huruvida det i dagsläget förekommer någon form av preparandkurser riktade mot yrkeshögskolan skickades under februari månad ett antal frågor till samtliga juridiska personer som bedriver en eller flera pågående yrkeshögskoleutbildningar. Frågorna skickades via e-post till 219 adresser och av dessa svarade 151, vilket ger en svarsfrekvens på 69 procent. De frågor som ställdes var bland annat om utbildningsanordnaren i dagsläget erbjöd någon form av preparandkurs och i så fall i vilket/vilka ämnen. I de fall utbildningsanordnaren gav någon egen form av preparand ombads de ange omfattning, kostnad, upplägg och om preparandkursen genererade någon form av betyg/intyg. De utbildningsanordnare som angav att de inte erbjöd någon form av preparandkurs i egen regi uppgav om de i stället hänvisade till andra aktörer.

Av de svar som inkom erbjöd 41 utbildningsanordnare, såväl privata som kommunala, någon form av preparandkurs för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar. De privata utbildningsanordnarna erbjöd i störst utsträckning preparandkurser riktade mot data/IT, medan en del av de kommunala aktörerna kunde erbjuda en större bredd av kurser inom flera utbildningsområden. Skillnaden mellan utbildningsanordnare beror bland annat på kommunernas/privata anordnares storlek och ekonomiska förutsättningar. Totalt av de som svarade hänvisade 50 utbildningsanordnare till den kommunala vuxenutbildningen som ett alternativ för att läsa in relevant behörighet. I dessa fall fanns det ingen garanti för att kommunerna sedan erbjöd möjligheten att läsa in behörigheten som krävdes för yrkeshögskoleutbildningen.

Studerandeavgifter förekom både hos de kommunala utbildningsanordnarna och hos de privata. I de fall som studerandeavgifter förekom låg de mellan 300-2500 kr/kurs, men

även betydligt högre avgifter förekom. Utbildningarnas omfattning var i de flesta fall ca 5 veckor, vilket i stort motsvarar 100 poäng heltidsstudier inom gymnasieskolan. Kortare tid förekom framförallt vid distansutbildningar som möjliggjorde ett mer individuellt upplägg och ett mer flexibelt lärande. När det gäller betyg/intyg innebar de kommunala alternativen i större utsträckning att den studerande erhöll ett betyg, då preparandkursen genomfördes via den kommunala vuxenutbildningen. De privata alternativen var kopplade till specifika beviljade yrkeshögskoleutbildningar och erbjöd enbart ett intyg som gjorde den studerande behörig till just denna yrkeshögskoleutbildning.

Utifrån inkomna svar valde myndigheten att under våren göra besök hos fyra privata anordnare utifrån att samtliga erbjöd preparandkurser inom området data/IT samt har yrkeshögskoleutbildningar spridda över landet, vilket gjorde att deras utbildningsupplägg var jämförbara. Gemensamt är att preparandkurser är ett relativt nytt koncept hos utbildningsanordnarna och hos majoriteten av de besökta anordnarna var preparandkurserna nödvändiga för att få tillräckligt många behöriga sökande till yrkeshögskoleutbildningarna. Utbildningsanordnarna lyfte även att preparandkurserna bidrog till att skapa mer homogena studerandegrupper samt att fler potentiella studerande kunde ingå i urvalsprocessen till yrkeshögskoleutbildningarna. I vissa fall ansågs preparandkurserna vara så avgörande för att få in tillräckligt med behöriga sökande att utbildningsanordnaren erbjöd dessa gratis. Även om utbildningarna har kunnat starta med hjälp av Myndigheten för yrkeshögskolans riktade startstöd till yrkeshögskoleutbildningar, så ansågs preparandkurserna vara en garant för att "rätt" studerande blev antagna och således också fullföljde sina utbildningar.

Utbildningsupplägget skilde sig mellan de besökta utbildningsanordnarna. I vissa fall gavs preparandkurserna helt på distans, medan andra valde en distansform med bundna moment som exempelvis skolförlagda laborationer. En av utbildningsanordnarna genomförde sina preparandkurser helt med skolförlagd undervisning. Gemensamt för preparandkurserna var att de i stort motsvarade kurser inom gymnasieskolan, men fokus låg på de moment som var relevanta för den specifika yrkeshögskoleutbildning som preparanden förbereder till. Ingen av preparandkurserna gav någon form av betyg, men den studerande erhöll ett intyg. Möjlighet till betyg fanns hos en utbildningsanordnare om beställaren av utbildningen var en juridisk person som exempelvis en kommun eller en myndighet, och inte en privatperson.

Preparandkurser anordnade av befintliga yrkeshögskoleanordnare som möjlighet till riktad insats för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar innehåller både för- och nackdelar utifrån studerande-, anordnar- och myndighetsperspektiv. Ett urval av för- och nackdelarna redovisas nedan.

Fördelar:

- De gymnasiala förberedande kurserna ges i anslutning till en yrkeshögskoleutbildning vilket resulterar i en absolut matchning av preparandkurser och utbildningar inom yrkeshögskolan.
- Anordnare ställer relevanta krav på särskilda förkunskaper då möjligheten till preparandkurs säkerställer underlaget av behöriga sökande till utbildningen.
- Möjligheten finns att läsa in behörighet till en specifik yrkeshögskoleutbildning oavsett vilken kommun den sökande bor i.
- Genom att preparandkurserna sker under en begränsad tid och ofta på distans öppnar de upp för en större målgrupp att kunna delta.
- Genom att preparandkurserna är kopplade till en specifik utbildning blir inläsningen av behörigheten mer effektiv då den enbart berör relevanta kunskapsområden kopplade till tänkt yrkeshögskoleutbildning.

- Preparandkurserna fyller även en funktion att den studerande redan initialt får insikt i vad en utbildning inom ett visst område innebär.
- Preparandkurserna skapar mer homogena studerandegrupper genom att de öppnar upp för repetition av sedan tidigare inhämtade kunskaper.
- Preparandkursen finansieras av den studerande själv i de fall avgifter krävs, vilket gör att de inte medför några ökade kostnader i form av statliga bidrag.
- Preparandkursernas framtagna koncept kan även användas av utbildningsanordnarna för att pröva sökandes reella kompetens i samband med behörighetsprovning till en yrkeshögskoleutbildning.

Nackdelar:

- Den studerande får inga gymnasiebetyg i de preparandkurser som han/hon läst om inte utbildningsanordnaren som ger preparandkursen har betygsrätt sedan tidigare.
- Om den studerande väljer att avsluta sin utbildning innan examination har den studerande inga betyg som bevis på de avklarade gymnasiala kurserna.
- Det finns ingen garanti för att den studerande blir antagen till en yrkeshögskoleutbildning efter avklarad preparandkurs.
- Preparandkurser bekostas av de studerande själva utan att de i förväg vet om de kommer att bli antagna till yrkeshögskoleutbildningen eller inte.
- Förutsättningarna för en utbildningsanordnare att kunna erbjuda preparandkurser varierar. Mindre utbildningsanordnare kan i större utsträckning ha svårare att erbjuda preparandkurser än större anordnare.
- Ekonomiska ramar kan begränsa i vilken mån behörighetsgivande kurser erbjuds som preparandkurser som exempelvis behörighet inom ellära.
- Preparandkurser som erbjuds i bunden form begränsar upptagningsområdet för de studerande som är i behov av att läsa in behörighet till en specifik yrkeshögskoleutbildning.
- Preparandkurser är ett relativt nytt inslag hos utbildningsanordnarna, vilket gör att osäkerhet råder kring bl. a. nyttan med dessa samt hur de ska genomföras och i vilken utsträckning de bör vara permanenta inslag inom verksamheten.
- Preparandkurser som organiseras av anordnarna själva styrs inte av någon lag och förordning som reglerar innehåll och genomförande vilket innebär att ingen tillsyn och granskning genomförs på dessa utbildningar.
- En osäkerhet råder hos utbildningsanordnarna i dagsläget huruvida detta är legitimt att genomföra eller inte enligt lag och förordning för yrkeshögskolan.

5. Förslag på riktade insatser samt hur dessa kan organiseras och finansieras

Myndigheten för yrkeshögskolan föreslår:

- att det ska riktas medel inom den kommunala vuxenutbildningen för behörighetsgivande studier med inriktning mot yrkeshögskolestudier oavsett om den studerande har en examen från högskoleförberedande program eller yrkesprogram. Omfattning och kostnad för denna insats bör utredas vidare, men utgångspunkten i myndighetens förslag är att varje kommun ska ha avsatt medel i form av studerandepeng riktad mot behörighetsgivande kurser att användas i lämplig kommun.
- att det inom yrkeshögskolan görs en förordningsförändring som möjliggör preparandkurser finansierade med statliga medel knutna till specifika yrkeshögskoleutbildningar. Dessa preparandkurser ska kunna ges vid för få behöriga sökande och ska garantera att den studerande vid godkända kunskaper från preparandkursen blir antagen till efterföljande yrkeshögskoleutbildning. Omfattningen av denna insats kommer med största sannolikhet se olika ut beroende på utbildningsområde. Konsekvensen kan bli att färre utbildningar beviljas statsbidrag eller särskilda medel inom yrkeshögskolan då de statliga medlen även ska täcka eventuella preparandkurser. En genomsnittlig kostnad vid en preparandkurs skulle bli ca 8200 kr/studerande.
- att de alternativ som förekommer i dagsläget i form av preparandkurser som erbjuds i egen regi av utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan, stöttas genom åtgärder som exempelvis rekommendationer gällande preparandkursernas utförande och utbildningsanordnarens ansvar. Detta i syfte att stödja alternativet ur ett studerandeperspektiv. Detta förslag innebär inga ökade kostnader i form av statliga medel då preparandkurserna finansieras av studerandeavgifter. Däremot bör omfattning och kostnad för kvalitetsstödande insatser utredas vidare.

Som förslag på riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar finns tre olika alternativ som vart och ett kan fungera som en riktad insats, men där samtliga förslagen tillsammans i större utsträckning garanterar att det finns möjlighet att läsa in behörighet till en yrkeshögskoleutbildning. Förutsättningarna ser olika ut för större respektive mindre kommuner samt större och mindre utbildningsanordnare. Även den enskilde potentiella sökandes förutsättningar och behov varierar i stor utsträckning då alltifrån enstaka kurser/ämnen till hela programspecifika utbildningar inom gymnasieskolan kan saknas för att bli behörig till en yrkeshögskoleutbildning.

Möjliga insatser som finns i dagsläget är folkhögskola, kommunal vuxenutbildning och preparandkurser anordnade i egen regi av utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan. Vår bedömning är att Folkhögskolan enbart i ytterst begränsad utsträckning kan användas för riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar och kommer därför inte redogöras för ytterligare.

Myndigheten anser att alla tre alternativ som föreslås i rapporten är gångbara som korta riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar. Alternativen med insatser inom ramen för kommunal vuxenutbildning och inom ramen för beviljade yrkeshögskoleutbildningar karaktäriseras, i jämförelse med det tredje alternativet genom preparandkurser genomförda i egen regi av utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan, av en mer långsiktig planering, organisering och finansiering för erbjudande av insatserna. Detta blir naturligt eftersom de två första alternativen har som utgångspunkt att en reglering måste ske i aktuell lagstiftning, medan det tredje alternativet bygger mer på en frivillig basis.

Utöver de tre alternativ som redovisas så föreslås även att Myndigheten för yrkeshögskolan får föreskriftsrätt kring särskilda förkunskapskrav i syfte att reglera kraven för att på så vis tydliggöra förutsättningarna för alla inblandade intressenter som exempelvis potentiella studerande samt studie- och yrkesvägledare. Föreskriftsrätt kring särskilda förkunskapskrav skulle även underlätta arbetet för kommunal vuxenutbildning, men också skapa möjlighet för utbildningsanordnare att kunna samarbeta kring preparandkurser.

5.1 Inom kommunal vuxenutbildning

Den kommunala vuxenutbildningen är en redan etablerad verksamhet som finns över hela Sverige. Finansieringen/tilldelning av medel till vuxenutbildningen är också redan en etablerad process. Utformningen och regleringen av den kommunala vuxenutbildningen såsom den ser ut idag försvårar möjligheterna att läsa in behörighetsgivande kurser riktade emot yrkeshögskolan oavsett examen från gymnasieskolan. För att detta alternativ ska vara aktuellt som korta riktade insatser behöver medel riktade direkt till detta ändamål finnas inom den kommunala vuxenutbildningen. Behovet av att kunna läsa in behörighet till yrkeshögskolan berör inte enbart studerande med examen från högskoleförberedande program utan även studerande från yrkesprogram som önskar ändra yrkesinriktning. För studerande från yrkesprogram som saknar behörighet till yrkeshögskoleutbildningar i form av för låga kunskaper i svenska och engelska finns det redan idag en möjlighet då de via skollagen är garanterade en studieplats vid en kommunal vuxenutbildning i syfte att läsa upp behörighet till högskolestudier. Denna grupp har även rätt att få läsa in grundläggande behörighet till högskolestudier i en annan kommun än hemkommunen om denna inte erbjuder detta. Hemkommunen är i sådana fall även skyldiga att ersätta den mottagande kommunens kostnader.

Myndigheten för yrkeshögskolan föreslår en liknande möjlighet för att kunna läsa in behörighet till yrkeshögskolan. För att den studerande ska kunna erhålla ett betyg behöver den kommunala vuxenutbildningen i en kommun vara antingen utförare eller beställare av tjänsten. Det är inte nödvändigt att den enskilda kommunen själva erbjuder de kurser som efterfrågas för att skapa behörighet, men den studerande ska ha möjligheten att kunna läsa den behörighetsgivande kursen i en annan kommun än hemkommunen, i privat eller kommunal regi. Hemkommunen ska i dessa fall vara skyldiga att ersätta den mottagande kommunen. För att denna flexibilitet ska vara möjlig inom den kommunala vuxenutbildningen förutsätts riktade medel exempelvis i form av en studerandepeng som möjliggör att de behörighetsgivande kurserna kan läsas in i de kommuner som erbjuder dessa.

Myndigheten föreslår detta alternativ via kommunal vuxenutbildning för att säkerställa att den studerande får betyg som sedan kan användas för att söka till

yrkeshögskoleutbildningar. Kommunal vuxenutbildning som form garanterar genom sin reglering att den studerande lär sig kunskaper, färdigheter och kompetenser som motsvarar de kunskaper som fås via nationella kurser inom gymnasieskolan.

Vilken omfattning som detta förslag skulle innebära för den kommunala vuxenutbildningen bör utredas vidare. Det samma gäller för vilken konsekvens en omfördelning av kommunens medel i syfte att skapa behörighet till yrkeshögskolestudier inom den kommunala vuxenutbildningen, skulle innebära för berörda kommuner.

5.2 Inom ramen för beviljade yrkeshögskoleutbildningar

En utbildning inom yrkeshögskolan ska väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Om utbildningen ställer krav på och bygger vidare på kunskaper som motsvarar de som kan fås på nationella program, ska utbildningen betraktas som eftergymnasial.

För att möjliggöra att en yrkeshögskoleutbildning får tillräckligt många behöriga sökande oavsett satta förkunskapskrav, skulle utbildningsanordnaren vid för få behöriga sökande kunna ansöka hos Myndigheten för yrkeshögskolan om att få bedriva en preparandkurs med ekonomiskt stöd i form av statliga medel.

En studerande som saknar de särskilda förkunskapskraven till en specifik yrkeshögskoleutbildning kan bli antagen till en preparandkurs direkt kopplad till den utbildning som den studerande söker. Den studerande som antas till en sådan preparandkurs ska vara garanterad en plats på efterföljande yrkeshögskoleutbildningen, förutsatt att godkända kunskaper uppnås vid preparandutbildningen. Antagningen kommer således att ske både till preparandkursen och den efterföljande yrkeshögskoleutbildningen samtidigt, och den studerande har en garanterad plats på yrkeshögskoleutbildningen förutsatt att godkända kunskaper motsvarande de uppsatta särskilda förkunskapskraven har erhållits via preparandkursen. Detta förslag innebär att utbildningsanordnaren vid ett större antal obehöriga sökande behöver genomföra ett urval vid antagning till preparandkursen, för att säkerställa att den sökande med bäst förutsättningar att tillgodogöra sig yrkeshögskoleutbildningen blir antagen till preparandkursen.

Preparandkursen ger inga betyg eller yrkeshögskolepoäng utan enbart behörighet till den specifika yrkeshögskoleutbildningen. De förberedande kurserna i form av preparandkurs erbjuds enbart ifall antalet sökande till utbildningen är för få och kan endast röra sig om ett fåtal kurser som har ställts som särskilda förkunskapskrav för utbildningen. En rimlig längd för dessa preparandkurser, utifrån vad som redan idag erbjuds av befintliga utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan, skulle kunna vara 5 veckors heltidsstudier vilket motsvarar vad som krävs för att läsa in en 100 p kurs på heltid inom gymnasieskolan. För att detta ska bli en möjlighet måste yrkeshögskolan få ett liknande tillägg till sin förordning som högskolan har i Förordning(2007:432) 3 § (...) *Utbildningen får erbjudas i anslutning till alla utbildningsprogram (...), om det finns brist på behöriga sökande och det finns ett behov på arbetsmarknaden av utbildad arbetskraft. 5 § Antagningen till förutbildningen och den därpå följande högskoleutbildningen skall göras samtidigt.*

Den förordningsförändring som föreslås kan få som konsekvens att ett färre antal utbildningar kan beviljas utifrån fördelning av statsbidrag eller särskilda medel, då det statliga anslaget till yrkeshögskolan även kommer att användas till att finansiera behörighetsgivande preparandkurser. Omfattningen av preparandkurser kommer sannolikt att skilja sig mellan utbildningsområdena beroende på vilket behov som finns att få tillräckligt med behöriga sökande utifrån de förkunskapskrav som ställs idag. I praktiken skulle en preparandkurs om 5 veckor medföra en ökad kostnad per

årsstudieplats med ca 8200 kr²² vilket skulle kunna påverka den totala mängd utbildningar som skulle kunna beviljas inom ramen för yrkeshögskolan. I vilken omfattning detta alternativ skulle nyttjas är svårt att säga då antalet behöriga sökande skiljer sig mellan utbildningsområdena inom yrkeshögskolan. Dock kan nämnas att under 2013 ställdes 25 utbildningsomgångar in, vilket motsvarar 501 inställda platser inom yrkeshögskolan 2013. Sedan 2012 har myndigheten även ett riktat ekonomiskt stöd till vissa utbildningsanordnare i syfte att minska antalet inställda omgångar och studieplatser på grund av ett för litet antal behöriga sökande. Under 2013 betalades detta så kallade startstöd ut till 69 utbildningar. Huruvida de inställda starterna och de beviljade startstöden under 2013 berodde på för få sökande eller för få behöriga sökande till yrkeshögskoleutbildningen går inte att redogöra för då dessa uppgifter i dagsläget inte finns att tillgå.

Förslaget öppnar upp för att även mindre utbildningsanordnare ska kunna ha möjlighet att säkerställa antalet behöriga sökande till sina utbildningar utan att kunskapsnivån i stort sänks.

5.3 Genom preparandkurser som erbjuds i egen regi av utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan

De preparandkurser som i dagsläget ges i egen regi av utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan medför inga extra kostnader för den offentliga sektorn då dessa finansieras via studerandeavgifter. Preparandkurserna sker i dagsläget innan den sökande deltar i en yrkeshögskoleutbildnings behörighet- och antagningsprocess, vilket gör att dessa är helt friställda från yrkeshögskolans regelverk. Syftet med preparandkurserna, så som de är utformade idag, är att tillräckligt många sökande till en yrkeshögskoleutbildning ska kunna uppvisa godkända förkunskapskrav. Preparandkurserna ger inga betyg utan enbart intyg kopplade till en enskild utbildningsanordnare. Genom att de särskilda förkunskapskraven skiljer sig mellan utbildningar inom yrkeshögskolan är det svårt att skapa preparandkurser hos enskilda utbildningsanordnare som är gångbara hos fler. En tydligare reglering av förkunskapskraven inom yrkeshögskolan skulle kunna öppna upp för ett utökat samarbete mellan utbildningsanordnare samt säkerställa att den studerandes intyg blir gångbart vid sökning till flera olika utbildningar inom yrkeshögskolan.

Förkunskapskraven kan dock aldrig bli helt identiska inom yrkeshögskolan då det flexibla upplägget möjliggör att vissa utbildningar kan ha högre ställda förkunskapskrav men är då kortare och mer riktade än andra med lägre ställda förkunskapskrav. Utgångspunkten behöver i vilket fall vara att utbildningar med liknande upplägg, längd och innehåll har samma ställda förkunskapskrav. Riktlinjerna för hur dessa särskilda förkunskapskrav ska vara utformade bör tas fram tillsammans med anställande arbetsliv och relevant bransch under Myndigheten för yrkeshögskolans ansvar.

Myndigheten föreslår stödjande åtgärder som exempelvis rekommendationer gällande preparandkursernas utförande och utbildningsanordnarens ansvar. Detta i syfte att stödja alternativet ur ett studerandeperspektiv.

5.4 Omfattningen av föreslagna korta riktade insatser

Som tidigare nämnts ovan under respektive förslag, så är det svårt att avgöra omfattningen av korta riktade insatser för att skapa behörighet till yrkeshögskoleutbildningar. Av det totala antalet beviljade platser inom yrkeshögskolan med start under 2013, var andelen outnyttjade platser ca 10 procent (inklusive platser på inställda omgångar). Huruvida bristen på sökande beror på för få sökande eller för få

²² Beloppet är beräknat utifrån det genomsnittliga beviljade statliga bidraget per årsstudieplats i samband ansökningsomgång till yrkeshögskolan 2013. 66088 kr (Årsstudieplats)/40 veckor x 5 veckor = 8261 kr

behöriga sökande finns det i dagsläget inga uppgifter kring. Under 2013 ställdes 25 utbildningsomgångar inom yrkeshögskolan in vilket motsvarar 501 platser.

Omfattning av riktade medel inom kommunal vuxenutbildning för att ge möjligheten att läsa in behörighet till yrkeshögskoleutbildningar bör utredas vidare. Sannolikt kommer omfattningen av detta förslag att vara större än förslaget inom yrkeshögskolan då behörigheten inom komvux inte blir kopplad till en specifik yrkeshögskoleutbildnings brist på behöriga sökande.

Rätt kompetens i rätt tid.

Myndigheten för yrkeshögskolan

Myndigheten för yrkeshögskolan
Box 145, 721 05 Västerås, Sweden
www.myh.se